

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE FİNANSAL GELİŞME VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ

Adalet İdil ARGUN

ÖZET

Bu çalışmada finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişki, gelişmekte olan ülkelerin 1989-2013 yılları arasındaki dönemi panel veri kullanılarak incelenmiştir. Elde ettiğimiz sonuçlardan biri finansal sektör kredileri ile Gini katsayısı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğudur. Gelişmekte olan ülkeler bazında finansal kalkınmanın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisine bakarsak, finansal sektör kredilerindeki %1'lik bir artışın gelir eşitsizliğini yaklaşık olarak 0.028% oranında arttırdığı incelenen dönem süresince gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra elde ettiğimiz sonuçlar, Greenwood ve Jovanovic (1990)'in ters-U hipotezini destekleyen önemli kanıtlar sunmaktadır. Aynı zamanda Kuznets'in ters-U eğrisi hipotezini destekleyici sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Finansal Gelişme, Gelir Eşitsizliği, Gelişmekte Olan Ülkeler

ABSTRACT

This study examines that the relationship between financial development and income inequality by using panel data of developing countries for the period 1989-2013. One of the main result reached is the significant and positive relationship between the financial sector credits and Gini coefficient. As for the effect of financial development on income inequality for developing country, it is found that 1% increase in financial sector credits, leads to on average %0.028 income inequality for the period under consideration. As well as the results present the important evidences supporting the Greenwood and Jovanovic (1990) inverted U-shaped hypothesis. At the same time, obtained results supporting the Kuznets inverted U-shaped hypothesis.

Keywords: Financial Development, Income Inequality, Developing Countries

GİRİŞ

Finansal sistem ekonominin belli bir gelişmişlik seviyesinde ortaya çıkan bir yönetim mekanizmasıdır. Büyümenin temel unsurlarından biri olan sermaye birikimini tasarruflar yoluyla etkiler. Finansal piyasaların gelişmesi, tasarruf sahiplerinin fonlarını verimli kullanmalarını sağlar. Fonların yatırıma dönüşme aşamasında tasarruf eksikliği bulunan yatırımcıya fon akışı sağlayarak ekonomiye işlerlik kazandırır.

Kalkınma ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki, ilk olarak Kuznets eğrisi ile açıklanmıştır. Kuznets eğrisi, kalkınmanın başlangıcı ile ilerleyen dönemlerini birbirinden ayırarak değerlendirmektedir. Kalkınmanın devam eden süreçleri gelir eşitsizliğini azaltarak bireyler arasındaki ekonomik farklılığı azaltmaktadır. Bu çalışmada, Kuznets eğrisi ile yola çıkılarak finansal kalkınma ele alınmıştır. Finansal kalkınmanın unsurları kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Analizin kapsamında gelişmekte olan ülkeler yer almaktadır.

Literatürde, finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen yeterli sayıda çalışma bulmak mümkündür. Greenwood ve Jovanovic (1990)'in çalışması bunlardan bir tanesidir. Yaptıkları çalışmada, finansal kalkınma ile eşitsizlik arasında doğrusal olmayan ilişki tespit etmişlerdir. Bu çalışma kapsamında ise analiz edilen gelişmekte olan ülkelerin gelir eşitsizliği, finansal kalkınma ile ilişkisinde ters-U hipotezini destekler niteliktedir. Bir diğer yandan finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini artırıcı yönde etkilediği de gözlemlenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde bütünsel olarak teorik çerçeveye yer verilmiştir. İkinci bölümde literatür taraması yapılmıştır. Son bölümde ise veri seti ve ekonometrik analize yer verilmiştir. Ele alınan ülkeler kapsamında finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini etkileyen unsurları araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar neticesinde gelir eşitsizliğini azaltacak önlemler ve uygulamalara dikkat çekilmek istenmiştir.

I. TEORİK ÇERÇEVE

Finansal gelişme ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi inceleyen önemli çalışmaları incelemek konunun bütünlüğü açısından yararlı olacaktır. Literatürde yaygın olarak kullanılanlardan biri McKinnon-Shaw hipotezi olarak bilinen hipotezdir. McKinnon (1973) ve Shaw (1973)'a göre sorunun kaynağı yatırımları finanse edecek tasarrufların bulunmayışıdır. Yetersiz tasarruflar, yatırım eksikliğine yol açarak ekonomik büyümeyi engeller. Finansal liberalleşme ise özellikle gelişmekte olan ülkelerde reformların dayanak noktasını oluşturmaktadır. Negatif faiz oranlarını, tasarrufların yatırıma dönüşmesini engellediği için eleştirmişlerdir. Finansal liberalleşmeyle birlikte reel faiz oranlarındaki artış, tasarruf oranlarını ve yatırımları arttıracaktır. Ayrıca, finansal liberalleşmenin dış ticaret ve sermaye hareketlerini de kapsamaması

gerektiği öne sürülmektedir. Bu nedenle, yeni kurumların finansal sisteme dahil olmasını engelleyen uygulamaların kaldırılması gerektiğini savunmaktadırlar (McKinnon ve Shaw, 1973).

Levine (1997) birçok açıdan finansal piyasaların ekonomik büyümeye pozitif katkı yaptığını savunmuştur. Finansal sistemin, tasarrufları yatırıma yönlerecek araçları sağladığını, bunun için fon aktarım mekanizmasını kullandığını ve bunun ekonomik büyümeye katkı sunduğunu belirtmektedir. Bilgi edinme ve işlem maliyetlerini azaltarak likidite riskini ortadan kaldırmakta ve bu sayede teknolojik yeniliklerin önünü açtığını savunmuştur. Bu durum aynı zamanda yatırım maliyetlerini azaltacağı için teşvik niteliğinde olmaktadır. Bir diğer katkısı ise fonlara ulaşmanın daha hızlı ve daha az maliyetli olması, bu sayede tasarrufların mobilize hale gelmesini sağlamasıdır (Levine, 1997).

Gelir eşitsizliği ve kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çok çalışma mevcuttur. Bunların en bilineni ve en çok kullanılanı Kuznets'in ters-U diye bilenen hipotezidir. Bu hipotez kişi başına gelirdeki artışların ilk başta gelir eşitsizliğini arttırdığını daha sonra kişi başına gelir artışı devam ettikçe gelir eşitsizliğinin azaldığını ifade etmektedir.

Buna göre kalkınmanın ilk aşamalarında toplumda tasarruf yapabilen tek grup yüksek gelirli kişilerdir. Örneğin nüfusun en zengin %5'lik kısmı toplam tasarrufun yaklaşık 2/3'ünü yaparken, nüfusun en fakir %20'lik kısmı hiç tasarruf yapamamaktadır. Kalkınmanın ilk aşamalarında sermaye görel olarak kıt kaynaktan olduğundan tasarruflardan elde edilen gelirler de yüksek olacaktır, zengin olan nüfus grubu daha da zenginleşecek ve gelir dağılımı daha da bozulacaktır. Kalkınma aşamaları ilerledikçe bir yandan sermayenin görel olarak artması, alt gelir grubundan kişilerin tasarruf etmesine olanak tanır. Dolayısıyla gelir eşitsizliği zaman içerisinde azalacaktır (Kuznets, 1955:7).

Robinson (1976) gelişmeyle birlikte tarımdan sanayi sektörüne istihdam akışını modele dahil ederek Kuznets'in hipotezini daha da geliştirmiştir. Robinson'un modeline göre, tarım sektörü başlangıçta ekonominin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Tarım sektöründe kişi başına gelir düşüktür ve göreceli olarak gelir eşitsizliği daha azdır. Sanayi sektöründe ise kişi başına gelir daha fazladır ve daha fazla gelir eşitsizliği görülmektedir. Ekonomik gelişme ile birlikte istihdam da tarımdan sanayiye yönelir. Tarım sektörüne kıyasla daha fazla gelir elde edilmesine rağmen gelir eşitsizliği giderek artar. Dolayısıyla sını gelişmenin ilk aşamalarında gelir artarken, gelir eşitsizliği de artma eğilimi gösterir. Ancak, sını kalkınma ile birlikte, kırsal kesimden kentsel kesimlere doğru oluşan göç, tarımda gizli işsizliği ortadan kaldırarak marjinal verimliliği yükseltir ve böylece tarım işçilerinin gelirleri de artar.

Finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar 1990'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. İlk deneme Galor ve Zeira (1993)'nın doğrusal negatif hipotezidir. Bu hipotez finansal kalkınmanın gelir eşitsizliğini azaltacağını savunmaktadır. Beşeri sermaye yatırımlarının yoksul ile zengin birey arasındaki gelir farkı ortadan kaldıracak bir yöntem olduğunu ve bunun finansal araçlar sayesinde sağlanabileceğini vurgulamışlardır.

Banerjee ve Newman (1993) da finansal kalkınmanın gelir eşitsizliğini azaltacağını savunmuşlardır. Doğrusal ilişki kurdukları hipotezlerini mesleki seçimleri ve miras unsurunu dikkate alarak açıklamışlardır. Bölünmez yatırım gerektiren işleri yalnızca zengin bireyler tercih edebilmekte ve miras

unsuru yoksul bireylerin fon sağlamasının önüne geçmektedir. Finansal aracılık sektörünün gelişmesi ise bu eşitsizliği ortadan kaldıracaktır.

Greenwood ve Jovanovic (1990) finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasında doğrusal olmayan, ters-U şeklinde bir ilişki olduğunu savunmuşlardır. Hipotezlerine göre finansal gelişmenin başlangıç aşamasında ekonominin yavaş büyümesi gelir eşitsizliğini artırırken; finansal aracılık sisteminin gelişmesi ve daha fazla finansal kurumun sektöre katılmasıyla gelişen ekonomi, gelir eşitsizliğini azaltıcı bir eğilim ortaya çıkarmaktadır.

Teorik çalışmalara ek olarak finansal gelişme ve gelir eşitsizliği ile ilgili literatürde ampirik çalışmalar da mevcuttur. Beck, Demirgüç-Kunt ve Levine (2007), Kappel (2010), Clarke, Colin ve Zou (2003)'un çalışmaları bunlar arasındadır. Finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi kesit veriler (cross country data) kullanarak test etmişlerdir. Mali araçların gelişiminin yoksul bireyler üzerinde eşit ve olumlu etkisi olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Finansal gelişmenin artması, nüfusun en düşük gelirli beşte birlik kesiminin gelir payını arttırdığı belirtilmiştir. Finansal gelişmenin sermaye tahsisini etkileyerek işgücü talebini arttırdığı bunun ise ekonomik büyümeyi ve gelir dağılımını etkilediği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır (Demirgüç-Kunt ve Levine, 2007, s.1).

Bittencourt (2010) yapmış olduğu ampirik çalışmada finansal gelişmenin gelir eşitsizliği üzerindeki negatif etkisini vurgulamak dışında, ekonomik istikrar ve sorunsuz çalışan kurumların varlığına dikkat çekmiştir. Law ve Tan (2011), Topuz (2013) finansal gelişme ile eşitsizlik arasında ters-U hipotezini destekler sonuçlar bulmuşlardır. Jauch ve Watzka (2012)'nin yapmış oldukları çalışmada teorik olarak üretilen hipotezlerin ampirik çalışma ile tutarlılık göstermediği belirtilmiş ve finansal gelişmenin, eşitsizliği arttırıcı etkisi olduğu söylenmiştir. Yapılan çalışmalarda panel veri regresyon yöntemi kullanılmıştır. Shahbaz ve Islam (2011)'ın çalışması finansal kalkınma ile gelir eşitsizliği arasındaki ters-U şeklindeki hipotezi desteklemez. İstikrarlı finansal kalkınmanın gelir eşitsizliğini azaltacağı vurgulanmıştır. Zaman serisi kullanılmış, ARDL Sınır testi yönteminden yararlanılmıştır.

II. TEORİK VE AMPİRİK LİTERATÜR TARAMASI

Finansal sektör gelişiminin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini üç temel hipotez etrafında bir araya getirmek ve incelemek uygun olacaktır. Bunlar; gelir eşitsizliğini azaltıcı hipotez (doğrusal negatif hipotez), gelir eşitsizliğini arttırıcı hipotez (doğrusal pozitif hipotez) ve ters-U hipotezi (doğrusal olmayan hipotez) olarak ayrılmaktadır.

A. Doğrusal Negatif Hipotez

Finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi açıklayan ilk hipotez Galor ve Zeira (1993) tarafından ortaya atılmıştır. Bu hipotez finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini azaltacağı yönündedir. Yaşanan finansal piyasa kusurları düşük gelirli bireylerin krediye erişimini engeller. Ortaya çıkan kredi kısıtlamaları, yüksek getirili projelerden sağlanan sermaye akışından yoksulların yararlanamamasına yol

açar ve gelir eşitsizliği artar, finansal gelişme ise düşük gelirli bireylere imkanlar sunarak gelir eşitsizliğini azaltmaya olanak tanır.

Hipotezlerini beşeri sermaye yatırımları üzerinden açıklamışlardır. Ekonomiyi, bir malı üreten vasıf yoğun olan ve vasıf yoğun olmayan iki sektöre ayırarak tanımlamışlardır. Her bireyin yaşamı iki döneme ayrılır; ilk dönemde beşeri sermaye yatırımı yapabilir, eğitim alabilir ya da çalışabilir. İkinci dönemde ise bireyler eğitim seviyelerine ve kalan miraslarına bağlı olarak ya vasıflı olarak çalışırlar ya da vasıfsız olarak çalışmaya devam ederler. Mirası olmayan yani başlangıç geliri olmayan ya da düşük olan bireyler beşeri sermayeye yatırım yapmak için borçlanmak zorunda kalırlar. Finansal piyasalar gelişmediği takdirde borç alma sınırlayıcı ve maliyetli olacaktır. Borç alamayan bireyler tüm yaşamları boyunca vasıfsız olarak çalışır ve daha az miras bırakır. Bu durum zengin ile fakir birey arasındaki gelir farkını derinleştirdiği için gelir eşitsizliğinin artmasına yol açacaktır (Galor ve Zeira, 1993).

Finansal piyasaların gelişmesi sermaye piyasalarının kusurlarını önleyebildiği oranda yoksul bireylerin de yüksek getirili yatırımlar için borçlanmalarına, fon elde etmelerine, var olan projelerini genişletmelerine olanak sağlar. Bu sayede gelir eşitsizliği azalacaktır.

Banerjee ve Newman (1993) da benzer bir model geliştirmişlerdir. Bireyin meslek seçiminde dört farklı seçeneği vardır: yaşamını sürdürmek için çalışmak, işçi olarak çalışmak, serbest meslek sahibi olmak ve girişimci olmak. Bireyin seçimi başlangıçta gelir dağılımı ile sınırlıdır ve yalnızca birini seçebilir. Yeterli sermayesi olan veya mirasa sahip olan bireyler girişimci olabilir, kendi işlerini kurabilir. Yoksul bireyler ise bu imkana sahip değildir. Bu da gelir eşitsizliğinin bir sonraki nesile geçişine neden olmaktadır. Eğer sermaye piyasaları daha gelişmiş olursa; yoksulların da teminat sorunu azalır ve serbest meslek sahibi veya girişimci olmaları için başlangıç servetine bağımlılıklarının ortadan kalkması sağlanabilir. Sonuç olarak başlangıç servetine bağlı olarak oluşan gelir eşitsizliği, finansal gelişmeyle birlikte ortadan kalkabilir (Banerjee ve Newman, 1993).

Bittencourt (2010) yapmış olduğu ampirik çalışmada finansal kalkınma ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi Brezilya'nın altı bölgesini baz alarak ve panel data kullanarak incelemiştir. Hem derin mali sektörün hem de mali araçların gelir eşitsizliğini azaltmada avantaj olduğu ortaya konmuştur. Finansal gelişmenin önemini vurgulamak dışında makroekonomik istikrar ve iyi işleyen kurumların gelir eşitsizliğini belirlemede önemli birer unsur olduğu belirtilmiştir. Yapılan çalışmada, söz konusu dönemde finansal kalkınmanın gelir eşitsizliğini önemli ölçüde azalttığı gözlemlenmiştir (Bittencourt, 2010).

Beck, Demirgüç ve Kunt (2007) yapmış oldukları çalışmada 72 ülke örneği üzerinde 1960-2005 yılları arasındaki verileri panel veri regresyon yöntemi kullanarak incelemiştir. Mali araçların gelişiminin yoksul bireyler üzerinde eşit ve olumlu etkisi olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Finansal gelişmenin artması ile nüfusun en düşük gelirli beşte birlik kesiminin gelir payının arttığı belirtilmiştir. Finansal gelişmenin sermaye tahsisini etkileyerek işgücü talebini arttırdığını bunun ise ekonomik büyümeyi ve gelir dağılımını etkilediği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Finansal kalkınmanın en fakir beşte birlik kesimin gelir dağılımı üzerindeki uzun dönemli etkisi yaklaşık %40, finansal kalkınmanın toplam ekonomik büyüme üzerindeki payı ise %60 olarak hesaplanmıştır (Beck, Demirgüç ve Kunt, 2007).

Shahbaz ve Islam (2011) finansal kalkınma ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi Pakistan örneğinde, 1971-2005 dönemi verilerini kullanarak incelemişlerdir. Zaman serisi kullanılmış, ARDL Sınır testi yönteminden faydalanılmıştır. Geleneksel bilginin aksine, finansal istikrarsızlığın tetiklediği ekonomik büyümenin gelir eşitsizliğini arttırdığını, dışa açıklığın ise kötü etkisi olduğu söylenmiştir. Hipotezleri Greenwood ve Jovanovic (1990)'in ters-U eğrisini desteklememektedir. Yapısal reformlar sonucu ortaya çıkacak istikrarlı finansal kalkınmanın gelir eşitsizliğini azaltacağını belirtmişlerdir (Shahbaz ve Islam, 2011).

Kanberoğlu ve Arvas (2014) finansal kalkınma ve gelir eşitsizliği ilişkisini Türkiye'nin 1980-2012 yıllarını kıstas alarak incelemişlerdir. Belirlenen dönem, Türkiye'de finansal serbestleşme politikalarının yoğun olarak uygulandığı bir dönemdir. Gini endeks değerleri yıldan yıla düşüş göstermiştir. Özel sektör kredilerinin hacminde meydana gelen artışın gelir eşitsizliğini azalttığı gözlemlenmiştir. Bulgular sonucunda finansal kalkınmanın gelir eşitsizliğini azalttığı, ikisi arasında negatif doğrusal yönlü bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir.

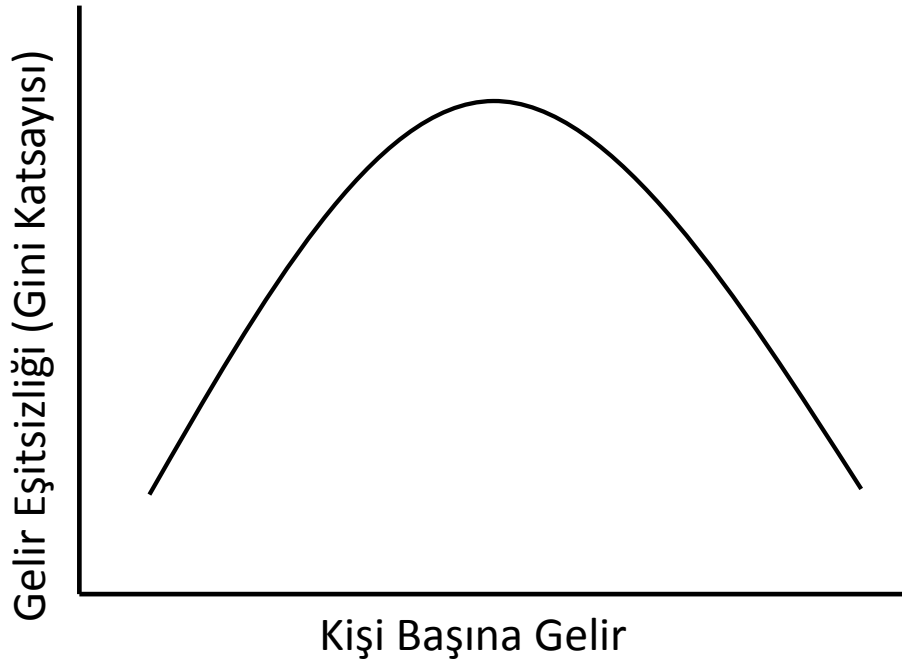
B. Ters-U Hipotezi

Finansal gelişme ve gelir eşitsizliği ilişkisi üzerine yapılan birçok çalışma Kuznets'in ters-U hipotezinden esinlenmiştir. Bunlardan ilki Greenwood ve Jovanovic (1990) tarafından öne sürülen finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasındaki ters-U ilişkisidir. Finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini başlangıç aşamasında arttırdığı, ilerleyen aşamalarında ise azalttığını ifade eden, iki değişken arasında ters-U biçiminde ilişki bulan hipotezi savunmuşlardır.

Bu hipotez Greenwood ve Jovanovic tarafından matematiksel kanıtlarla da desteklenmiştir. Greenwood ve Jovanovic çalışmalarında büyüme ve kalkınma literatüründeki iki konuya eğilmişlerdir. Bunlardan ilki Kuznets'in hipotezini baz alarak geliştirdikleri büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkidir. Diğer ise ekonomik gelişmenin ancak orta düzeye geldikten sonra ortaya çıkacağını öngördükleri finansal yapı ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkidir. Greenwood ve Jovanovic'in hipotezine göre finansal gelişmenin başlangıç aşamasında ekonominin yavaş büyümesi gelir eşitsizliğini artırırken; finansal aracılık sisteminin gelişmesi ve daha fazla finansal kurumun sektöre katılmasıyla gelişen ve sonraki aşamada hızla büyüyen ekonomi sayesinde gelir eşitsizliği azalır (Greenwood ve Jovanovic, 1990:4).

Finansal yapı ekonominin belli bir büyüme aşamasından sonra ortaya çıkabilir. Finansal gelişmenin ilk adımında tasarruf sahipleri yüksek gelirli bireylerdir. Tasarruflarını finansal araçlar sayesinde etkinleştiren yüksek gelirli bireyler ile düşük gelirli bireyler arasındaki fark giderek açılır. Gelir eşitsizliği artma eğilimi gösterir. Bir sonraki aşamada ise tasarrufların finanse edilmesi ekonomiyi güçlü hale getirir, güçlü ekonomi sayesinde tüm bireylerin gelirlerinde artış görülür ve finansal araçlar toplumun tüm kesimleri arasında aktif hale gelmeye başlar. Sonuç olarak bireylerin gelirleri arasındaki farkın azalması, gelir eşitsizliğini azaltacaktır (Greenwood ve Jovanovic, 1990:4).

Grafik 1:
Kuznets'in Ters-U Eğrisi

¹ Yukarıda gösterilen Gini katsayısı bir ülkedeki milli gelirin bireyler arasındaki dağılımını ölçmeye yarayan bir yöntemdir. Milli gelirin dağılımının adil olup olmadığını göstermeye yarar. 0 ile 1 arasında değer alır. 0, gelir dağılımının mutlak eşitliği anlamına gelmektedir. 0'ya yaklaştıkça gelir eşitsizliği azalacak, 1'e yaklaştıkça artacaktır.

Law ve Tan (2011) yapmış oldukları ampirik çalışmada finansal derinleşmenin sürdürülebilir ekonomik büyüme için önemli olduğunu vurgulamışlardır. Az gelişmiş piyasaların ve hükümetlerin yanlış programlarının, eşitsizliği ortaya çıkardığını ve bunun ekonomik büyümeyi etkilediğini söylemişlerdir. Finansal gelişmenin ilk dönemde yalnızca zenginlerin finansal piyasalara erişebileceği bir ortam yaratmasının bu durumu değiştirmede bilakis arttırdığı, ancak finansal gelişmenin devam eden sürecinde toplumun diğer kesimlerinin de olanaklardan yararlandığı ve bu sayede gelir eşitsizliğinin azaldığını gözlemlemişlerdir. Finansal gelişme ile gelir eşitsizliği arasında ters-U eğrisi şeklinde bulgulara ulaşılmıştır (Law ve Tan, 2011).

Topuz (2013) finansal gelişme ile gelir eşitsizliğini 94 ülkeye ait 1995-2011 yılları arası verilerle, dinamik panel veri tahmin yöntemini kullanarak test etmiştir. Gelişmişlik düzeyindeki ülkeler için sonuçları ayrı ayrı değerlendirebilmek amacıyla çalışmada kullanılan ülkeler Dünya Bankası'nın gelir seviyesi sınıflandırması esas alınarak düşük ve düşük-orta gelirli ülkeler, üst-orta gelirli ülkeler ve yüksek gelirli ülkeler olmak üzere üç gruba ayrılarak incelenmiştir. Tüm ülke grupları ters-U eğrisi hipotezini desteklemektedir. Düşük ve düşük-orta gelirli ülkelerde finansal gelişme başlangıç aşamasında olduğu için gelir eşitsizliğini arttırıcı etkisi olmuştur, üst-orta ve yüksek gelirli ülkelerde ise finansal gelişmenin gelir eşitsizliği üzerinde azaltıcı etkisi olmuştur. Kuznets'in ve Jovanovic'in doğrusal olmayan ters-U hipotezleri desteklenmektedir (Topuz, 2013).

Akbıyık (2012) finansal gelişme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi 60 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin, 2000-2010 yılları arası verilerini panel veri analizi yöntemi kullanarak gözlemlemiştir. İki değişken arasında negatif doğrusal ilişki tespit edilmiştir. Finansal kalkınmanın gelir eşitsizliğini azalttığı ve gelir dağılımı dengesinin oluştuğu tespit edilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde büyüme ile gelir eşitsizliği arasında Kuznets'in ters-U hipotezini destekleyici sonuçlar gözlemlenirken, gelişmiş ülkelerde ise U şeklinde ilişki tespit edilmiştir (Akbıyık, 2012).

C. Doğrusal Pozitif Hipotez

Literatürün genelinde bu hipotezin daha az desteklendiği söylenebilir. Finansal piyasa kusurlarının baz alarak bu hipotez ortaya atılmıştır. Krediyeye erişim olanaklarının adaletsizliği sebebiyle zengin birey teminat göstererek daha fazla imkan sağlayabilir yoksul birey ise bu olanaklara erişemez. Bu durum gelir eşitsizliğinin artmasına yol açmaktadır.

Finansal piyasaların gelişmesi zengin bireyin piyasada daha fazla hakimiyet kurmasına yol açarken yoksul birey düşük geliri nedeniyle finansal piyasadan uzaklaşır. Zengin birey istediği takdirde ise düşük gelirli bireylerin piyasaya erişimini engelleyebilir. Finansal piyasalar her durumda yoksul birey ile zengin birey arasındaki gelir farkını arttıracaktır. Dolayısıyla gelir eşitsizliği ile finansal gelişme arasındaki ilişki doğru orantılı yani pozitif yönlü olacaktır.

Jauch ve Watzka (2012) yapmış oldukları ampirik çalışma üzerinden finansal gelişmenin gelir eşitsizliğini arttırdığını ortaya koymuşlardır. Genel teorik literatür; finansal piyasaların ekonomik büyümeyi tetiklediğini, yoksul bireylerin borç alarak yatırım yapabileceklerini, bu sayede sermaye dağılımının verimli olacağını ve bunun mirastan bağımsız olarak sağlanabilmesini öngörmüştür. Ancak bu öngörü 138 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin, 1960-2008 dönemi verilerini kullanarak yapmış oldukları panel analizinde reddetmişler, iki değişken arasında pozitif ilişki bulmuşlardır (Jauch ve Watzka, 2012).

III. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK YÖNTEM

Bu çalışmada finansal gelişmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemek için gelişmekte olan on ülkenin (Brezilya, Bulgaristan, Şili, Çin, Hindistan, Meksika, Peru, Rusya, Türkiye, Venezüella) 1989-2013 yılları arasındaki verileri kullanılmıştır. Seçilen ülke grubu, gelişmekte olan ülkelerin temsili grubu olarak ele alınmıştır, bu ülkeler bazında finansal kalkınma süreci 1980'lerin sonlarından itibaren ivme kazanmıştır. Bu nedenle analiz yapılacak dönemin 1989 ile 2013 yılları arasında seçilmesi uygun bulunmuştur. Veri setini aldığımız ülkelerin birçoğunun 2014 yılında Gini katsayılarının hesaplanmaması analiz yapılacak dönemin 2013 yılına kadar seçilmesinin sebebidir.

Gelir eşitsizliğinin ölçümü oldukça güç olmakla birlikte, Gini katsayısı en uygun ölçüm tekniği olarak kullanılmaktadır. Gelir eşitsizliğini temsil eden Gini katsayısı bağımlı değişken olarak modelde yer alır ve gelir dağılımı eşitsizliğini temsil eder, finansal gelişme göstergesi olarak yurtiçi finansal sektör kredilerin GSYH'deki payı bağımsız değişkendir ve temel açıklayıcı değişken olarak kullanılmıştır. Dış ticaret payı ve enflasyon oranını temsil eden değişkenlerin gelir eşitsizliği üzerinde etkisi olduğu düşünülmekte ve modelde bağımsız değişken olarak yer almaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde etkisi olan kişi başı GSYH ve kişi başı GSYH'nin karesi bağımsız değişken olarak modele dahil edilmiştir ve kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda GSYH², Greenwood ve Jovanovic (1990) hipotezini sınavabilmek amacıyla modele ilave bir açıklayıcı değişken olarak eklenmiştir. Kullanılan tüm değişkenler modelde logaritmik formda yer almıştır. Çalışmada finansal gelişmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Greenwood ve Jovanovic (1990)'ın ters-U hipotezi sınanmıştır. Ters-U hipotezinin geçerli kabul edilmesi için GSYH değişkeninin katsayısı pozitif, GSYH'nin karesinin katsayısı ise negatif olmalıdır.

$$LNGINI_{it} = \beta_0 + \beta_1 LNGSYH_{it} + \beta_2 LNGSYH^2_{it} + \beta_3 LNKREDI_{it} + \beta_4 LNINF_{it} + \beta_5 LNTRADE_{it} + \epsilon_{it}$$

Tablo: 1

Değişkenlerin tanımı

Değişken	Tanım
LNGINI	Gini endeks değerlerin logaritması
LNGSYH	Kişi başı gayri safi yurt içi hasılanın logaritması
LNGSYH ²	Kişi başı GSYH'nin karesinin logaritması
LNKREDİ	Yurt içi finansal sektör kredilerin GSYH'deki payı (%)
LNINF	Tüketici fiyatlarıyla enflasyon oranlarının logaritması
LNTRADE	İhracatın ithalatı karşılama oranı (%)

Kaynak: Dünya Bankası Gelişme Göstergeleri

III. TAHMİN SONUÇLARI

1. Hausman Test İstatistiği Tahmin Sonuçları

Hausman Testi			
Tesadüfi Etkiler Modeli			
Test Özeti	Ki-kare İstatistik	Ki-kare serbestlik derecesi	P-değeri
Tesadüfi Etkiler	36.744117	5	0.1786

---

2. Değişkenlerin Tahmin Sonuçları

Tahmin Sonuçları*

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistik	P-değeri
C	-1.066561	1.280632	-0.832840	0.4072
LNGDPPC	1.322400	0.353702	3.738738	0.0003
LNGDPPC2	-0.076507	0.023383	-3.271890	0.0015
LNCREDIT	0.028154	0.029005	0.970659	0.0334
LNINF	-0.016461	0.007280	-2.261183	0.0262
LNTRADE	-0.238305	0.041616	-5.726271	0.0000
R ²	0.385808			
Düzeltilmiş R ²	0.351303			
F-istatistik	11.18118			
P-değeri (F-ist)	0.000000			
Durbin-Watson	1.202302			*Swamy

---

ve Arora tahmincileri

Çalışmamızda hem kesit veri (cross-section) hem de zaman serisinin birlikte kullanıldığı panel veri analizi yöntemi uygulanmıştır. Gini katsayısının her yıl hesaplanmaması modelde eksik gözlemlere yol açmaktadır. Bu nedenle dengesiz panel veri analizi yöntemi kullanılarak bu sorunun üstesinden gelinmiştir.

İlk olarak modelde birim etkinin varlığı tespit edilmiştir. Ardından tesadüfi etkiler modelinin uygun olup olmadığını test etmek amacıyla Hausman Testi uygulanmıştır. Yokluk hipotezi tesadüfi etkiler modeli, alternatif hipotez ise sabit etkiler modeli olarak alınır. Yapmış olduğumuz yöntemde tesadüfi etkiler modeli uygun bulunmuştur. Swamy ve Arora tahmincilerini kullanarak tesadüfi etkiler modeli oluşturulmuş, bu model üzerinden tahmin sonuçları elde edilmiştir. Modelde ortaya çıkan otokorelasyon problemini gidermek amacıyla robust tahminciler kullanılmıştır. F-istatistik değerinin yüksek olması modelin güvenilir olduğunu gösterir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücünü ölçen R^2 , modele alınan değişkenlere göre uygun aralıklardadır.

Çalışmamızda kullanmış olduğumuz GSYH değişkeninin katsayısı olan β_1 değerinin pozitif, ardından GSYH'nin karesinin katsayısı olan β_2 değerinin ise negatif olması, sonuçların kişi başına düşen gelir ile gelir dağılımı arasında eğrisel bir ilişki olduğunu yani Greenwood ve Jovanovic (1990)'ın ters-U hipotezini desteklediğini gösterir. Ticaret ve enflasyon değişkenlerinin gelir eşitsizliğini azalttığı gözlenmiştir.

Bir diğer taraftan yurt içi finansal sektör kredilerinin gelir dağılımında pozitif doğrusal bir etkiye yol açtığı gözlemlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, finansal piyasaların başlangıç aşamasında olduğu düşünülürse gelir eşitsizliğinde ortaya çıkacak artış açıklanabilir. Finansal kalkınmanın ilk evresinde toplumun tüm kesimlerinin birden olanaklardan yararlanamaması, yüksek gelirli bireyler ile düşük gelirli bireyler arasındaki gelir farkının artmasına sebep olabilir, bu durum ise gelir dağılımında eşitsizliğe yol açacaktır. Ortaya çıkan sonuç Kuznets'in, ardından Greenwood ve Jovanovic'in teorisindeki kalkınmanın başlangıç aşamasında gelir eşitsizliğinin artma eğiliminde olacağı görüşüne uyum sağlamaktadır.

SONUÇ

1990'lı yıllardan itibaren ekonominin varmış olduğu yüksek gelişme aşaması küresel anlamda finansal kalkınmaya ivme kazandırmıştır. Sermayenin yatırıma dönüşme sürecinde finansal aracilar çok büyük rol oynamaktadır. Finansal araciların gelişmesine paralel olarak gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlik ise dikkat çekici niteliktedir. Bu süreç, gelişmiş ülkelerin gelir eşitsizliğini olumlu yönde etkilerken gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin gelir eşitsizliğini arttırıcı yönde etki yaratmıştır.

Çalışmamızda kişi başına gelir ile gelir dağılımı arasında pozitif doğrusal etkiden negatif doğrusal etkiye doğru giden, doğrusal olmayan bir sonuç ortaya çıkmıştır. Modele kontrol değişkeni olarak eklediğimiz kişi başına gelir değişkeni ile Gini katsayısı arasındaki bu ilişki, Kuznets'in ve Jovanovic'in ters-U hipotezlerini destekler niteliktedir. Bir diğer taraftan yurtiçi finansal sektör kredilerindeki %1'lik artışın gelir eşitsizliğini %0.028 oranında arttırdığı gözlemlenmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç; finansal gelişmenin başlangıç aşamasında olan ülkelerde, finansal araçların genellikle yüksek gelirli gruplar arasında yaygın olarak kullanılması olabilir.

Finansal gelişmesini tamamlamamış ülkelerin gelir dağılımında bozulmalar ortaya çıkabilmektedir. Gelir dağılımındaki dengesizliği gidermek için yoksul kesimin finansal sisteme entegre edilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Devletin planlı iktisat politikaları ile düşük gelirli grupların finansal piyasalara adapte olmasını sağlaması gelir dağılımı adaleti için oldukça önemlidir. Aksi takdirde bu durum uzun dönemde ekonomik ve sosyal sorunlara yol açabilecektir. Bu çalışma kıstas alınarak farklı ülke grupları ile, finansal gelişmeyi açıklayacak banka likit rezervleri ve kredi hacmi gibi yeni değişkenler kullanılarak daha detaylı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

AKBIYIK, Ceren, “Cross-Country Evidence On Financial Development-Income Inequality Link”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ.

BANERJEE, Abhijit V. ve, Andrew F. NEWMAN; (1993), "Occupational Choice and the Process of Development.", *Journal of Political Economy*, 101(2), ss. 274-298.

BECK, Thorsten; DEMİRGÜÇ-KUNT, Aslı ve Ross, LEVINE; (2007). “Finance, Inequality and The Poor” *J. Econ Growth*.

BITTENCOURT, Manoel; (2010), “Financial Development and Inequality: Brazil 1985-1994, *Econ Change Restruct*, 43, ss. 113-130.

CLARKE, George; Lixin Colin, XU ve Heng-fu, ZOU; (2003), “Finance and Income Inequality Test of Alternative Theories”, *The World Bank Development Research Group Investment Climate*, 1, ss. 1-24.

GALOR, Oded ve ZEIRA, Joseph; (1993), “Income Distribution and Macroeconomics”, *The Review of Economic Studies*, 60(1), ss. 35-52.

GREENWOOD Jeremy ve Boyan JOVANOVIĆ; (1990), “Financial Development, Growth, and the Distribution of Income”, *Journal of Political Economy*, 98(5), ss. 1076-1107.

JAUCH, Sebastian ve Sebastian WATZKA; (2012), “Finance and Income Inequality: A Panel Data Approach”, 3687, *Cesifo Working Papers*, ss. 1-47.

KAPPEL, Vivien; (2010), “The Effects of Financial Development on Income Inequality and Poverty”, *Center of Economic Research at ETH Zurich, Working Paper 10/12*.

KUZNETS, Simon; (1955), “Economic Growth and Income Inequality”, *The American Economic Review*, 45, ss. 1-28.

LEVINE, Ross; (1997), “Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda”, *Journal of Economic Literature*, 35(2), ss. 688-726.

MCKINNON, Ronald; (1991), “The Order of Economic Liberalization: Financial Control in the Transition to a Market Economy”, *Baltimore: Johns Hopkins University Press*, ss. 11-16.

MCKINNON, Ronald; (1973), “Money and Capital in Economic Development”, *Brookings Institution, Washington DC*, 184s.

SHAHBAZ Muhammad ve Faridul ISLAM; (2012) “Financial development and income inequality in Pakistan: An application of ARDL approach”, 36(1), ss. 35-58.

ONGAN, Tevfik Hakan; (2004), "Gelir Eşitsizliği Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ters U Eğrisi", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 54(1), ss. 153 -165.

ROBINSON, Sherman; (1976), “A Note on the U Hypothesis Relating Income Inequality and Economic Development”, American Economic Review, 66(3), ss. 437-440.

SEN, Amartya; (1997), “From Income Inequality to Economic Inequality”, Southern Economic Journal, 64(2), ss. 383-401.

SHAW, Edward; (1973), Financial Deepening in Economic Development, Oxford University Press, London, 260s.

TAN, Hui-Boon ve Siong-Hook LAW (2011), “Nonlinear Dynamics of the Finance-Inequality nexus in Developing Countries”, Journal of Economic Inequality, 10, ss. 551–563.

TOPUZ, Seher Gülşah; (2013), “Finansal Gelişme Sürecinde Gelir Eşitsizliği: Bir Panel Veri Analizi”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

World Bank, World Development Indicators, <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>, Erişim tarihi: 01.09.2015

World Development Reports, “Attacking Poverty”, Oxford University Press, 2000-2001.